

Liikuntakulttuuri ei pääse karkuun ympäristöpolitiikkaa

Ilmastonmuutos on pakottanut liikuntakulttuurin toimijat pohtimaan suhdettaan ympäristöön. Monet urheilulajit kuormittavat paljon ympäristöä. Ilmastonmuutos vaikuttaa myös lukuisten lajien harrastusmahdollisuuksiin. Tulevaisuudessa on tehtävä eettisiä valintoja, joiden pohjaksi tarvitaan keskustelua.

Liikuntakulttuurissa on viimeisten kolmen vuosikymmenen aikana pikkuhiljaa havahduttu ympäristöpoliittiseen todellisuuteen. Sen myötä liikunta- ja urheiluväen keskuudessa on yleistynyt ympäristöpoliittisesti kehystetty ja uhkakuvien sävyttämä käsitys liikuntakulttuurin tulevaisuudesta.

Myös toimet ympäristöhallinnan kehittämiseksi ovat merkittävästi lisääntyneet. Vaikutusvaltaiset kansainväliset liikuntajärjestöt ja kilpailuorganisaatiot ovat laatineet omat ympäristöstrategiansa ja niistä johdetut toimenpideohjelmasa. On perustettu kansallisia ja kansainvälisiä verkostoja koordinoimaan urheilujärjestöjen toimenpiteitä ympäristöhallinnan kehittämiseksi. Lisäksi Suomessa osa kansallisista lajiliitoista ja julkisen liikuntahallinnon keskeisistä toimijoista, etenkin suurten kaupunkien liikuntapalveluista vastaavat hallintokunnat, ovat reagoineet laatimalla ja noudattamalla omia toimenpideohjelmiaan (Simula ym. 2014).

Toimet toistaiseksi vaatimattomia

Toistaiseksi liikuntakulttuurissa tehdyt toimet ovat olleet ennustettujen ympäristökriisien vaarallisuuteen nähden vaatimattomia. Liikunnan ja urheilun kansallisissa ja kansainvälisissä organisaatioissa vasta harjoitellaan ympäristönäkökohtien tunnistamista ja toimenpiteiden tekemistä. Vakavasti otettava keskustelu ympäristöpoliittisten linjauksien peräänkuuluttamista rakenteellisista muutoksista ja maapallon kantokykyyn

Kuva: ANTERO AALTONEN

sovitetusta liikuntakulttuurin tulevaisuudesta on vasta käynnistymässä.

Tämän vuoden Liikuntatieteen päivät tarjosivat tilaisuuden syventää ymmärrystä liikuntakulttuurin ympäristöpoliittisista kytkennöistä sekä verkostoitua aiheesta kiinnostuneiden tutkijoiden ja asiantuntijoiden kanssa. Aihepiiri oli yksi päivien pääteemoista. Suomen ilmastopaneelin puheenjohtaja ja Helsingin yliopiston ympäristöekonomian professori **Markku Ollikainen** oli yksi neljästä pääpuhujasta. Tämän lisäksi yksi teemasessioista oli omistettu ilmastonmuutokselle ja kestäväälle kehitykselle.

Tässä artikkelissa tiivistämme teemasessiossa alustaneiden keskeiset argumentit sekä kehystämme ne omilla käsityksillämme ja pohdinnoillamme. Tiivistys pohjautuu session ensimmäisessä puheenvuorossa esittämämme liikuntakulttuurin ympäristötarkastelujen viitekehukseen.

Muutoksen lähtökohtana tieto toiminnan päästöistä

Ympäristöpoliittisten toimien suunnittelun tueksi tarvitaan tietoa erilaisten yhteiskunnallisten toimintojen ympäristövaikutuksista, kuten hiilidioksidipäästöistä ja materiaalivirroista. Tätä varten on jo pitkään kehitetty menetelmiä, joilla voidaan mitata ja mallintaa inhimillisestä toiminnasta aiheutuvaa ympäristökuormaa. Niihin pohjautuville mittauksille ja mallinuksille on olemassa suuri sosiaalinen tilaus erityisesti niissä yhteisöissä, joissa on ryhdytty kehittämään ympäristöhallintaa.

Apulaisprofessori **Ville Uusitalo** Lappeenrannan yliopistosta esitteli tapaustutkimuksia, joissa oli tehty laskelmat golfin, jääkiekkoseura Lahden Pelicansin, jääkiekon liigan sekä Sinfonia Lahden hiilijalanjäljistä. Uusitalo totesi liikuntakulttuurissa monen asian pohjautuvan fossiilisten polttoaineiden käyttöön ja siellä, missä niitä käytetään, syntyy myös hiilidioksidipäästöjä. Muun muassa liikuntalaitosten ylläpidossa sekä harjoitus-, kilpailu- ja yleisötapahtumiin liittyvässä moottoriliikenteessä kuluu paljon uusiutumaton energiaa ja sen johdosta päästöjä syntyy. (Uusitalo 2019.)

**Liikunnan
ja urheilun kansallisissa
ja kansainvälisissä
organisaatioissa
vasta harjoitellaan
ympäristönäkökohtien
tunnistamista.**

Erilaisten urheilumuotojen ja tapahtumien suosiosta sekä lajikulttuurien rakenteellisista piirteistä riippuen hiilidioksidipäästöt ja muut materiaalivirrat voivat olla huomattaviakin. Siitä syystä liikuntaorganisaatioissa saatetaan kokea sekä ulkoista että sisäistä painetta ympäristöhallinnan kehittämiseen. Ville Uusitalon mukaan liikuntaorganisaatiot, kuten jääkiekkoseurat, voivat vaikuttaa toiminnasta aiheutuvaan energiankulutukseen ja välttää päästöjen syntymistä melko yksinkertaisilla toimilla (Uusitalo 2019). Näin ollen on perusteltua ohjata organisaatioita omien ympäristöohjelmien laatimiseen ja noudattamiseen.

Erilaisten yhteiskunnallisten toimintojen, kuten tiettyjen liikuntapalvelujen tuottamisen ja kuluttamisen aiheuttamien hiilidioksidipäästöjen suuruusluokan selvittäminen on ilman muuta tärkeää. Vähintään yhtä tärkeää on olla selvillä siitä, miten näiden laskentojen tulokset tukevat organisaatiokulttuurien muuttumista ympäristöhallinnan kehittämiseksi suosiollisiksi. Omissa meneillään olevissa tutkimuksissamme olemme todenneet laskentojen tuloksien muuttuvan muutosta tukevaksi tiedoksi ainoastaan siinä tapauksessa, että ne kytkeytyvät osaksi organisaation ympäristöhallinnan prosesseja.

Tieteen arvioita uhkakuivista

Kansainvälisen urheiluliikkeen piirissä heränneen riskidiskurssin keskiössä ovat olleet ilmatieteilijöiden ennusteet talviurheilun tulevaisuudesta. Ilmaston lämpenemisen on arvioitu johtavan talvisista sääoloista riippuvaisten lajikulttuurien näivettymiseen ja lopulta katoamiseen. Myös muissa lajiyhteisöissä on tunnistettu vallitsevien käytäntöjen tulevaisuutta uhkaavia riskejä. Etenkin luonnonympäristöihin kiinnittyneet liikunta- ja urheiluyhteisöt ovat olleet huolissaan lajikulttuuriensa tulevaisuudesta.

Erikoistutkija **Päivi Meriläinen** Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta loi katsauksen tieteellisiin arvioihin ilmastonmuutoksen välittömistä ja välillisistä terveysvaikutuksista. Hän keskittyi tarkastelemaan maapallon lämpenemisen myötä erittäin suurella todennäköisyydellä yleistäviä ympäristömuutoksia, jotka uhkaavat kokonaisten kansakuntien hyvinvointia ja jopa olemassaoloa.

Sään ääri-ilmiöiden, kuten pitkien hellejaksojen, kuivuuden, tulvien ja hirmumyrskyjen lisääntymiseen, vesiekosysteemien muutoksiin sekä lajoihin epidemiioihin johtavien taudinaiheuttajien leviämiseen liittyy erittäin merkittäviä välittömiä ja välillisiä kansanterveydellisiä riskejä. Tärkeää on oivaltaa, että ilmaston lämpenemisen vaikutukset ovat erilaisia eri puolilla maapalloa, ja että ihmiskunta jakautuu niiden suhteen

riskihäviäjiin ja -voittajiin. Erityisen haavoittuvia vaarallisille ympäristömuutoksille ovat ne yhteiskunnat ja väestöryhmät, joiden resilienssi eli valmius vaurautua niihin ja suojautua niiltä on kaikista heikoin. (Meriläinen 2019.)

Myös liikuntakulttuuri kokonaisuudessaan sekä erityisesti luonnonolosuhteista riippuvaiset lajiyhteisöt ja harrastajat voidaan lukea häviäjiin (Meriläinen 2019). Lajikulttuurit joutuvat vetäytymään ja pakenemaan niistä ympäristöistä, jotka muuttuvat niille epäsuotuisiksi tai jopa vaarallisiksi. Merkittäviä ympäristömuutoksia on tulossa, vaikka ilmaston lämpeneminen saadaan pysäytettyä 1,5 asteeseen. Näin ollen liikuntakulttuurissa olisi aloitettava toimintojen sopeuttaminen uusiin ilmastollisiin olosuhteisiin.

Miten käyttää luonnonvaroja kestävästi?

Länsimaiden ympäristöheräämisen alkuajoista saakka ympäristöasiantuntijoiden ja -liikkeiden tärkeimpinä tehtävinä ovat olleet ympäristöongelmien todistaminen ja politisointi. Näiden tahojen tuottamassa yhteiskunnallisessa ympäristökeskustelussa ovat ymmärrettävästi painottuneet utopioiden sijaan dystopiat. Luonnonvarojen ja ympäristön kestävään käyttöön perustuvan yhteiskuntajärjestyksen määrittely-yrityksille ei ole juurikaan jäänyt tilaa uhkakuivien hallitsemassa ympäristöjulkisuudessa.

Johtava asiantuntija **Nani Pajunen** esitteli Suomen itsenäisyyden juhlarahaston (Sitra) pyrkimyksiä suunnata ympäristöongelmien tarkasteluja järjestelmätoimenpiteiden ratkaisujen kehittämiseen. Visioinnin ja kehitystyön tulokset on kiteytetty kiertotalouden käsitteeseen ja Sitran laatimaan kiertotalouden tiekarttaan.

Kiertotaloudella viitataan tuotannollis-taloudelliseen järjestelmään ja elämäntapoihin, jotka on sovitettu maapallon kantokykyyn. Kiertotalouden tiekartta on strategian ja toimenpideohjelman yhdistelmä, joka on laadittu tukemaan yhteiskunnan eri sektoreiden järjestelmätason muutosprosesseja. (Pajunen 2019.)

Verkosto urheilutapahtumien ympäristövastuun tukena

Sitra on pyrkinyt tukemaan kiertotalouden käytäntöjen kehittämistä myös liikuntakulttuurin alueella. Tätä varten Sitra ja Suomen Olympiakomitea perustivat Urheilun ympäristövastuuverkoston, johon he kutsuivat kaikki urheilu- ja liikuntaorganisaatioiden ympäristöhallinnan kehittämisestä kiinnostuneet henkilöt. Verkosto aloitti toimintansa vuoden 2018 alussa. (Pajunen 2019.)

Lajikulttuurit joutuvat vetäytymään ja pakenemaan niistä ympäristöistä, jotka muuttuvat niille epäsuotuisiksi tai jopa vaarallisiksi.

Verkostossa on keskitytty erityisesti urheilutapahtumien ympäristöhallintaan. Tapaamisten yhteydessä on tunnistettu tapahtumien ympäristövaikutuksia ja niitä vähentäviä hyviä käytäntöjä, jaettu asiantuntemusta sekä jalostettu tapahtumanjärjestäjille suunnattuja ympäristöohjeistuksia. Esimerkkinä viimeksi mainitusta on Olympiakomitean työstämä ja urheiluseuroille tarkoitettu KEKE-koutsi-sivusto. (Pajunen 2019.)

Verkosto on siinä määrin uusi, että on ennen-aikaista tehdä pitkälle vietyjä johtopäätöksiä sen vaikuttavuudesta. Sen toiminnasta tehtyyn kyselyyn vastanneet olivat kuitenkin sitä mieltä, että verkostoon kuulumisesta on ollut hyötyä. He kokivat toimintaan osallistumisen lisänneen tietoisuutta tapahtumien ympäristövaikutuksista ja niiden vähentämiskeinoista ja tuoneen rohkeutta ottaa ympäristöasiat puheeksi omassa organisaatiossa. (Mantere 2019.) Aika näyttää, millä tavalla verkostossa syntyneet oivallukset välittyvät liikuntaorganisaatioihin, ja kuinka vaikuttava yhteenliittymä verkostosta muodostuu.

Liikuntakulttuuri, ympäristö ja etiikka

Ympäristöongelmien ja ympäristöpoliittisten linjausten käsittelyyn sisältyy aina näkemyksiä ihmisten arvokkaina ja ensisijaisina pitämistä asioista sekä heidän toivomistaan asiainaloista. Eettisten näkökohtien tunnistaminen onkin tärkeää ympäristökeskustelussa ja suojelutoimiin liittyvää yhteisymmärrystä muodostettaessa.

Liikuntakulttuurissa laajasti omaksutun käsityksen muodostaminen liikuntaorganisaatioiden ympäristövastuusta ja -hallinnan kehittämisen tarkeydestä edellyttää yhteistä arvopohjaa. Siihen pääseminen edellyttää ympäristöeettisiä pohdintoja. Ympäristöhallinnan moraalista kehystä hahmottaessa voidaan tukeutua normatiivisen etiikan perinteisiin tarkastelutapoihin eli seuraus-, velvollisuus- tai hyve-etiikkaan.

Nämä eettiset tarkastelulinjat avaavat monipolvisia ja -tasoisia näkökulmia liikuntakulttuurin ympäristösuhteisiin ja liikuntaorganisaatioiden ympäristövastuullisuuteen. Niiden soveltaminen voi lisätä ymmärrystä siitä, miksi liikuntakulttuurin avaintoimijoiden tulee suhtautua vakavasti ympäristöpoliittisiin linjauksiin ja osaltaan edesauttaa liikuntakulttuurin sovittamista maapallon kantokykyyn. (Vrt. Oksanen & Rauhala-Hayes 1999.)

Filosofisen etiikan traditioista on siis apua valettaessa kestävästi kehittyvän liikuntakulttuurin arvopeustaa. Ne eivät kuitenkaan tarjoa valmiita ratkaisuja ympäristöpolitiikkaan ja -ongelmiin, kuten ilmastonmuutokseen liittyviin moraalisiin ongelmiin. Yleisesti ottaen normatiiviseen etiikkaan pohjautuvat eettisten ongelmien ratkaisuyritykset törmäävät arvokkaina pidettyjen asioiden priorisoinnin vaikeuteen.

Jatkuvan pohdinnan paikka

Seurausten, velvollisuuksien ja hyveiden laittaminen jonkinlaiseen järjestykseen on hankalaa. Tämä eettisten pohdintojen ikuisuusongelma voidaan ratkaista ai-noastaan jatkuvalla keskustelulla. Ympäristöhallinnan

perusteluja esitettäessä ja siihen liittyviä toimenpiteitä suunniteltaessa tulisi aina ottaa huomioon muun muassa yhteiskunnan edun, ympäristönkäytön oikeudenmukaisuuden, luonnon itseisarvon ja liikuntaorganisaatioiden ympäristövastuullisuuden kysymyksiin.

Liikunnan ja urheilun ympäristövaikutuksiin liittyvässä keskustelussa tulisi ottaa nykyistä ponnekkaammin huomioon myös moraalikytkökset. On tärkeää, että liikunta- ja urheilukulttuurin toimijat tunnistavat eettiset näkökohdat, joihin kielteisten ympäristömuutosten hillitsemispyrkimykset perustuvat. Eettisten perustojen käsittely auttaa pohtimaan ja perustelemaan, miksi liikuntakulttuurissakin tulee ponnistella ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi, ja mitä vallitsevan liikuntakulttuurin ympäristösuhteesta tulisi ajatella ylipäätään.

Liikuntatieteen päivien ilmastonmuutos ja kestävä kehitys -sessio herätti monenlaisia ajatuksia, joiden pohjalta voidaan jatkaa keskusteluja tutkijoiden ja muiden asiantuntijoiden osallistumisesta liikuntaorganisaatioiden ympäristöhallinnan kehittämiseen.

MIKKO SIMULA, yliopistonlehtori

Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellinen tiedekunta
sähköposti: mikko.simula@jyu.fi

SAMULI OJA, LitK

Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellinen tiedekunta
Sähköposti: samuli.j.j.oja@student.jyu.fi

LÄHTEET:

Mantere, E. 2019. Urheilun ympäristövastuuverkosto liikunnan ja urheilun ympäristöhallinnan mahdollisuusrakenteena: kyselytutkimus Urheilun ympäristövastuuverkoston jäsenille. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu –tutkielma.

Meriläinen, P. 2019. Ilmastonmuutoksen vaikutuksen ihmisten terveyteen hyvinvointiin. . Esitelmä liikuntatieteen päivillä 28.8.2019.

Oksanen, M. & Rauhala-Hayes, M. (toim.) 1999. Ympäristöfilosofia. Gaudeamus.

Pajunen, N. 2019. Urheilun ympäristövastuuverkosto. Esitelmä liikuntatieteen päivillä 28.8.2019.

Simula, M., Itkonen, H. & Matilainen, P. (2014). Ympäristöasioiden hallinta kuntien liikuntatoimissa ja valtakunnallisissa liikuntajärjestöissä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:3.

Uusitalo, V. 2019. Liikunnan ja urheilun harrastuksen ilmastovaikutukset. Esitelmä liikuntatieteen päivillä 28.8.2019.